

MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOSOFICKÁ FAKULTA
UČITELSTVÍ ESTETICKÉ VÝCHOVY PRO STŘEDNÍ ŠKOLY

EV na hraně (průřezová témata v EV)
Environmentální výchova

Tomáš Majtán
Vojtěch Brož
Jan Prachař

Typ školy: obecné gymnázium, 4. ročník

Struktura lekce: 2x90 minut, pravděpodobně provedených po obědě na konci vyučovacího dne.

Definice estetické výchovy: Estetická výchova není pouze kombinace výtvarné a hudební výchovy. Snaží se obecně pozvednout žákovu estetickou vnímavost k umění, ale i například v oblasti životního prostředí. Teorie zahrnuje kontextualizaci (filozofickou, sociální, politickou, ekologickou apod.) uměleckých děl a akcí, praxe je zaměřena na tvorbu využívající nová média. Žáci absolvující tento předmět budou mít povědomí o kulturním dění a kulturních institucích.

Kontext: Environmentální výchova bude probíhat jako průřezové téma estetické výchovy, která se vyučuje jednou za 14 dní. Lekce nebude přímo navazovat na žádné téma, ale žáci budou mít povědomí o vývoji umění ve 20.st z předchozích hodin (zejména postmoderna). Environmentální výchova tedy bude pojata ne jako výklad ekologických problémů lidstva, nýbrž se zaměří na to, jak tyto ekologické problémy a odloučení člověka od přírody reflektují umělci ve své tvorbě (zejména v postmoderní době).

Cíle:

- Žák dokáže definovat environmentalistiku a její spojitost s estetikou
- Žák nabude znalosti o umělcích a hnutích zabývajících se životním prostředím
- Žák bude schopen tvořivě přemýšlet o využití odpadu

Kompetence

Kompetence k řešení problémů – žák je schopen rozpoznat problémy v ekologii a ve změnách krajiny. Vnímá jejich reprezentaci v umění a naopak i používání neobvyklých odpadů pro tvorbu uměleckého díla, jakožto konkrétní příklad použití environmentálního tématu v umění.

Kompetence komunikativní – žák dokáže prezentovat své názory v diskuzi, zaměřené na to, jak je odpad používán v uměleckém díle a zároveň obhájit myšlenky i přístupy nové a neotřelé.

Kompetence sociální a personální – při tvorbě objektu z PET lahví je student přinucen spolupracovat s ostatními kolegy. Výtvar je jejich společným projektem, důraz je kladen na předpokládaný brainstorming, při kterém dojde k vytvoření koncepce objektu.

Kompetence občanské – žák je vybaven povědomím o ekologických problémech. Rozumí nutnosti vyhledávat nové způsoby využití odpadu, dále ekologické reflexi v umění a nakonec i potřebám recyklace a nutnosti rovnováhy životního prostředí pro společnost.

Kompetence pracovní – žák rozvíjí během bloku svou manuální zručnost, vytvoření objektu vyžaduje společnou manuální činnost žáků.

Rozvrh hodin:

První blok:

Čas	Aktivita	Cíle	Co se děje	Instrukce	Pomůcky
5	Administrativa		Zápis do třídní knihy		
10	Aktivace, kladení otázek a jejich společné zodpovídání: Co je environmentalistika? Jste spokojeni s životním prostředím ve městě? Třídíte doma odpad? apod.	Vtažení do problematiky, vzbuzení zájmu.	Ptáme se žáků, buď celé třídy nebo i konkrétně (třídění odpadu). Když nikdo neodpoví, odpovíme si sami.	Odpovídejte na otázky a zapisujte si na to, na co upozorním.	
30	Výklad. Představení základních pojmů, vybraných hnutí a děl.	Vědomostní základ, inspirace.	Frontální výklad s ukázkami. Zodpovídání dotazů.	Poslouchejte, ptejte se a zapisujte si důležité informace.	Data-projektor.
5	Přestávka.	Regenerace.			
30	Ukázka z filmu Garbage Warrior.	Estetický a emocionální zážitek, vzbuzení úžasu a otevření esteticko/environmentálních otázek.	Žák nerušeně pozoruje ukázkou z filmu.		Data-projektor.
10	Diskuze nad ukázkou.	Výměna dojmů.	Žáci se dělí o své dojmy buď před celou třídou, nebo v lavicích.	Sdělte nám/si své dojmy z filmu, pokuste se analyzovat jeho přesah.	

Druhý blok

Čas	Aktivita	Cíle	Co se děje	Instrukce	Pomůcky
15	Přesun ze třídy do exteriéru	Dostat se do parku nebo na školní pozemek.	Žáci si balí věci, do třídy se již vracet nebudou. Pár vybraných a manuálně schopných nese velký pytel s PET láhvemi.	Ty, ty a ty uchopte toto a všichni si sbalte věci a pojdme ven na (do) (...), do třídy se již vraceti nebudeme.	
15	Hra	Najít tři lístečky s popisem následující um. Tvorby.	Studenti běhají v předem vytyčeném prostoru, hledají jeden z papírků, podle kterého budou pokračovat.	Rozdělte se do tří skupin. V každé skupině najdete lísteček v okolním prostoru, na kterém máte další instrukce.	3 lístečky se zadáním
45	Tvorba	Vytvoření uměleckého objektu.	Žáci jsou rozděleni do tří skupin. Každá dostane odpovídající počet PET lahví, izolepu a špagátek a mají z nich utvořit objekt ve volném prostoru. První skupina tvoří obrazec ve 2D na zemi, druhá, nějakou drobnou stavbu nebo vylepšení stávající architektury (školy) a třetí vytváří sochu.	Rozdělte se do tří skupin a pomocí těchto věcí tvořte nějaký objekt. Inspirace z hodiny máte dost. Nepřežeňte to s velikostí.	PET láhve, nůžky, izolepa, klubičko špagátu.
15	Diskuze nad vytvořenými objekty	Pochopit omezení časem, uvažovat o možnostech právě provedené tvorby ve větším měřítku	Žáci pendlují společně s vyučujícím okolo vytvořených děl a společně s vyučujícím je komentují	Nyní se podíváme, co jste vytvořili a zkusme se zamyslet (...)	Vytvořené um. objekty.

Průběh obou bloků:

První blok

Administrativa – 5 min

Aktivace, kladení otázek, diskuze – 10 min

Učitel se žáků táže na jejich znalosti pojmů ekologie a environmetalistika. Dále na jejich osobní postoje k ekologii a k třídění odpadu. Pokud nereagují, odpovídá si sám a snaží se žáky vtáhnout do problematiky. Snaží se přivést žáky k tématu hodiny, tj. ke vztahu umění a environmentalistiky.

Výklad – 30 min

Environmetalistika

- environment – životní prostředí člověka; vnější podmínky pro život
- věda na pomezí přírodních věd (např. ekologie) a věd humanitních (např. sociologie, filozofie)
- zabývá se životním prostředím člověka, kvalitou tohoto prostředí, řeší otázky prevence proti znečišťování a nápravu vzniklých škod a nežádoucích zásahů
- zahrnuje ochranu přírody, monitoring složek životního prostředí, využívání přírodních zdrojů, nakládání s energiemi, péče o zdraví lidské populace
- snaží se formulovat vztah člověka a ekosystémů a předpovídat budoucí vývoj
- vede k environmentální výchově, tedy výchově k udržitelnému rozvoji lidské civilizace

Environmentální umění

- zřejmě důsledek krize umění a kultury, obnovený zájem o přírodu, krajinu a rozvoj teoretických disciplín (Environmentální estetika, ekoestetika, obecněji estetika přírody a krajiny)
- buď umění zabývající se ekologickými problémy, nebo umění zabývající se přírodou (v různých kontextech – formálním, politickém, historickém i společenském)
- v umění založeném na reprezentaci (např. krajinomalba) se přenáší životní prostředí do uměleckého díla; John Constable je například nazýván jako malíř oblohy, Monet pak může být považován za malíře životního prostředí (zvláště Londýnská série)
- životnímu prostředí se začala konkrétní umělecká hnutí zabývat v 60. a 70. letech, z počátku byla tvorba spojená hlavně s plastikou, zvláště Site-specific Art, Land Art a Arte povera.

Land Art

- také earth art, označuje obor konceptuálního umění, jehož cílem je aktualizovat vztah člověka k přírodě a krajině prostřednictvím přímých zásahů do přírody či krajiny, nebo aranžováním modelových aktivit člověka v přírodě či krajině
- umělci tohoto směru se obrátili proti komerčnímu umění a měli záporný postoj k výrobě umění, které je v galeriích a muzeích
- tvoření uměleckých děl na místech v přírodě, která jsou těžko dostupná a nepřetvořená zásahem člověka

- umělci využívají intenzitu vnímání a přírodní zkušenosti pozorovatelů s efekty vznešenosti v přírodě a pracují s jednoduchými formami
- Robert Smithson - „stavba“ *Spiral Jetty* (1970) byla vytvořena na Velkém solném jezeře v Utahu; buldozery bylo při tomto projektu navezeno 6550t hornin a zeminy
- manželé Christo a Jeane-Claude v roce 1969 zabalili pobřeží Littlea v Sydney; projekt vyžadoval 9,300 m2 syntetické látky a 56 km lana
- monumentální Land Art je z environmentálního hlediska spíše poukázáním na možný vztah přírody a umění („vzkaz o existenci přírody“); není příliš ekologický

„Garbage Art“

- umění vyráběné z odpadu; umění nějakým způsobem na odpadu participující
- novodobý fenomén, který se vypořádává s produkcí odpadu (aneb. umění v každé době může být odrazem této doby)
- více ekologických aspektů než Land Art; snaží se z odpadu vytěžit estetický prožitek, navíc v nás vyvolává ekologické otázky (i když ne nutně)
- Tim Noble a Sue Webster tvořili v 90. letech tzv. *Shadow Sculptures*, nasvícením pozoruhodně přesně nahromaděného odpadu vznikaly figurativní stíny

Pet Art

- (plasty – materiál, který má na jedné straně spoustu výhod, na straně druhé i spoustu nevhodných vlastností. To negativní souvisí hlavně s ekologií, ať už jde o výrobní postupy při výrobě těchto umělých látek nebo třeba pokud se týká problémů s jejich rozkladem. Jednou z možností, jak plasty rozumně udržovat v únosných mezích, se nazývá recyklace. Ta může vypadat různě, třeba i tak, že plasty povýšíme na umění.)
- PET art je možná jednou z cest do budoucnosti, jak se vyrovnat s použitými umělými materiály

Perličky

<http://www.youtube.com/watch?v=3mC43CddkLQ>

Přestávka – 5 min

Projekce filmu Garbage Warrior – 30 min

<http://www.youtube.com/watch?v=mlBadkb-xqw>

Žákům je puštěna celistvá ukázka nebo sestřih filmu Garbage Warrior

Diskuze nad filmem – 10 min

Film je probírán společně žáky i učitelem. Snažíme se rozpoznat jeho hodnotu, zda-li můžou být postoje autora a filmu použitelné i v našich podmínkách. Film hodnotíme, případně kritizujeme.

Druhý blok

Přesun do exteriéru – 15 min

Žáci si vezmou všechny věci, do třídy se již vracet nebudou a vyráží v doprovodu učitele do parku nebo na školní pozemky. Některým obzvláště vybraným je dáno za úkol odnést ven veliký pytel s vymytými PET lahvemi, které studenti ve třídě, dle pokynů na začátku roku (pololetí) sbírali, avšak aniž by tehdy znali jejich budoucí použití.

Hra (hledání papírků se zadáním) – 15 min

Do školního exteriéru umístíme (v rozumné, předem vytyčené vzdálenosti) 3 papírky, na nichž bude napsáno zadání následující tvorby z Pet lahví (viz. Tvorba uměleckých objektů).

Tvorba uměleckých objektů – 45 min

Studenti jsou rozděleni (rozdělí se) do tří skupin. Všechny skupiny mají k dispozici PET láhve, okolní přírodní materiál, izolepu, nůžky (tupé) a špagátek. První skupina tvoří plochý obrazec na zemi, inspirací jim budiž předchozí hodina. Druhá skupina má vytvořit malý kousek architektury (domeček z PETek nebo tak něco) nebo naopak vyzdobit budovu školy. Třetí skupina tvoří plastiku.

Diskuze nad objekty – 15 min

Žáci společně s učitelem korzují okolo objektů, hodnotí jejich klady (pokud aspoň nějaké mají) a snaží se společným diskurzem přijít na to, co by tyto dílka proměnilo v opravdové umělecké dílo, jak by se jejich nápad dal rozšířit.

Hodnocení

Vzhledem k tomu, že se toto průřezové téma odehrává na konci vyučovacího roku maturitního ročníku, nemáme přílišné ambice žáky hodnotit. Znamku již mají vytvořenou z předchozích umělecko-estetických témat. Naopak však mají možnost si svoji známku opravit, neb jim bude na počátku hodiny řečeno, že učitel bude hodnotit malým bezvýznamným plus podíl práce konkrétních studentů na diskuzi a tvorbě z PETek. Pokud se ve třídě nachází nějaký propadlík nebo naopak někdo nesmírně poctivý, kdo by potřeboval vyznamenání, mají možnost na základě této platformy vytvořit si referát do příští, pravděpodobně poslední, hodiny.

Zdroje:

TIBRAL, Karel ; DADEJÍK, Ondřej ; ZUZKA, Vlastimil. *Česká estetika přírody ve středoevropském kontextu*. Praha : Dokořán, 2009. 316 s. ISBN 978-80-7363-247-2.

PORTEOUS, Douglas. *Environmental aesthetics : ideas, politics and planning*. London : Routledge, 1996. 290 s.

VOPEL, K.: *Skupinové hry pro život I-III*, Portál 2007.

ZOUNKOVÁ, D.: *Zlatý fond her III*, Portál 2007.

PELÁNEK, R.: *Příručka instruktora zážitkových akcí*, Portál 2008.

NEUMAN, J.: *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*, Portál 2011.

<http://www.bioklub.cz/recenze-a-tipy/kdyz-plasty-povysi-na-umeni/>

<http://www.superuse.org/search.php?search=bottle&tag=true>

<http://www.webdesignerdepot.com/2009/12/non-trashy-recycled-and-trash-art/>